

Halk Hikâyesinden Manzum Tiyatroya: Kerem ile Aslı*

Melih ERZEN**

Özet

Halk hikâyeleri, bir sözlü edebiyat türü olarak geleneksel Türk yazınında geniş yer tutmaktadır. Yüzyıllar boyunca anlatılagelen ve çeşitli varyantlar halinde gelişen Leylâ ile Mecnûn, Ferhad ile Şirin, Kerem ile Aslı, Vâmık ile Azra, Tahir ile Zühre, Hüsrev ile Şirin gibi hikâyeler halkın kültürünü, dilini, dünya algısını yansıtan ürünler olarak halkbilimi ve halk edebiyatı açısından büyük öneme sahiptir. Ancak bu hikâyeler, yalnızca sözlü edebiyat ürünleri olarak kalmamıştır. Klâsik Türk edebiyatında mesnevî formundaki eserler yoluyla bazıları yeniden yorumlanan bu anlatıların modern Türk edebiyatında da sanatçılar tarafından değerlendirildiği görülmektedir. Geleneksel anlatıları bir kaynak olarak gören yazarlar, kurguda ve formda birtakım değişiklikler yaparak bu hikâyeleri yeniden kaleme almışlardır. Cumhuriyet devri tiyatro yazarlarından Selahattin Batu'nun 1944'te yazdığı *Kerem ile Aslı* adlı tiyatro eseri bu duruma örnek gösterilebilir. Yazar, bu eserde Anadolu'daki en yaygın halk hikâyelerinden biri olan Kerem ile Aslı'yı yeniden yorumlamıştır. Eserde hikâyenin klâsik yapısından yer yer uzaklaşarak yeni yaklaşımlar sergilenmesi ve manzum tiyatro formuyla geleneksel anlatıların akıcılığına ulaşmak istenmesi dikkat çekicidir. Öte yandan eserde motiflerin kullanımı konusunda hikâye ile benzerlikler ve hikâyeden farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu makalede, bir tiyatro eserinin geleneksel bir anlatıdan nasıl beslendiğini göstermek üzere halk hikâyesi Kerem ile Aslı'nın varyantları ile Selahattin Batu'nun *Kerem ile Aslı* adlı tiyatro eseri bir arada değerlendirilmiş; bilhassa oyunda yer alan unsurlar ve motifler üzerinde durularak eserin yeri saptanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat ve gelenek, Cumhuriyet devri Türk edebiyatı, Halk hikâyesi, Kerem ile Aslı, Türk tiyatrosu.

*Bu makale, 2017 senesinde Antalya'da düzenlenen "Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Sempozyumu"nda sunulan sözlü bildiri hareketle yazılmıştır.

**Doç.Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, erzenmelih@gmail.com

From Folk Story to Verse Theater: Kerem and Aslı

Abstract

Folk stories have a wide place in traditional Turkish literature as an oral literary product. The stories, such as Leylâ and Mecnûn, Ferhad and Şirin, Kerem and Aslı, Vâmîk and Azra, Tahir and Zühre, Hüsrev and Şirin, that have been described throughout the centuries and developed in various variants have a great prospect in terms of folklore and folk literature as products reflecting the cultures, language and world perception of the folk. However, these stories have not only remained verbal literary products. It is seen that these accounts, some of which are reinterpreted through the works of mesnevi form in classical Turkish literature, are also evaluated by the artists in modern Turkish literature. The authors, whose traditional narratives as a source, have rewritten these stories by making some changes in fiction and form. An example of this is the theater play *Kerem and Aslı* written in 1944 by Selahattin Batu, a writer of the Republican period. In this work, the author reinterpreted Kerem and Aslı, one of the most common folk stories in Anatolia. It is noteworthy that in the work, new approaches are exhibited by moving away from the classical structure of the story and that it is desired to reach the fluency of traditional narratives with the form of verse theater. On the other hand, there are similarities and differences from the story in the use of motifs in the work. In this article, variants of the folk story *Kerem and Aslı* and the theater play *Kerem and Aslı* by Selahattin Batu will be evaluated together to show how a theatrical work is fed from a traditional narrative; in particular, it will be tried to determine the place of the work by emphasizing the elements and motifs in the play.

Keywords: Literature and tradition, Republican era Turkish literature, Folk stories, Kerem and Aslı, Turkish theater.

Giriş

Şükrü Elçin halk hikâyesini, “*zaman ve coğrafya etkisiyle efsane, masal, menkabe, destan vb. ürünlerle beslenerek dinî, tarihî olayların da etkisinde kalarak milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir*”¹ diye tanımlar. Fikret Türkmen ise halk hikâyelerinin destanlarla modern roman arasındaki geçiş döneminde ortaya çıktıklarına vurgu yaparak destandan romana uzayan çizgide önem taşıdıklarını belirtir. Ona göre “*‘épico-roma-nésque’ diye de adlandırılan halk hikâyeleri, gerek konu gerekse şekil olarak hem epik eserlerin özelliklerini taşır hem de modern romandaki tipleri ve olayları ihtiva eder*.”² Erman Artun da halk hikâyesinin özelliklerine değinirken “*nazım-nesir karışık olmakla beraber zamanla nesir kısmının ağırlık kazanması, kişilerin ve olayların gerçeğe daha uygun olması, kahramanlıktan çok aşk maceralarına yer vermesi gibi özellikleriyle destandan ayrılmaktadır*.”³ der.

Halk hikâyeciliğinin Anadolu’da özellikle XVII.yüzyılda büyük bir yayılım ve zenginlik gösterdiği bilinmektedir. Bu dönemde halk arasında çokça sevilen destan ve halk hikâyeleri yanında henüz fazla bilinmeyen anlatılar dilden dile dolaşarak söylenegelmiştir. Nihad Sami Banarlı’ya göre “*halk hikâyeciliği, Anadolu’ya destanlarla gelen halkın, bu destanların türlü motiflerini, yeni vatanın tarihî ve coğrafi hayatına uydurarak meydana koyduğu, yeni ve destanî bir hikâye ananesi içinde gelişmiştir*.”⁴ Nitekim Dede Korkut Hikâyeleri ve Köroğlu Destanı bu tarzın ilkleri arasında gösterilmektedir. XVII.yüzyıla gelindiğinde ise destandan hikâyeye geçiş adına *Aşık Garipve Kerem ile Aslı* hikâyeleri bu türün en çok bilinen ve sevilen örnekleri olarak anılagelmiştir. Bu hikâyelerin teşekkülünde Doğu Anadolu, Azerbaycan ve İran coğrafyasının önem taşıdığını belirtmek gerekir.

Kerem ile Aslı hikâyesinin, Aşık Kerem ismiyle ünlenen bir saz şairinin yaşam serüveni içinde sevgilisine yaktığı şiirlerle vücut bulduğu düşünülmektedir. Yani onun hayat hikâyesi etrafında teşekkül etmiş bir eserdir. Onun sevgilisi için yaktığı içli şiirler, halk söyleyişinin bütün incelikleri ile yüklü türküler halk arasında yayıldıkça onun hayat macerası da dilden dile aktarılmış ve oldukça sevilen müstakil bir hikâyeye dönüşmüştür. Hikâye, nazım-nesir karışık olup Kerem’in söylediği şiirler ile bunları birbirine bağlayan kısa nesir parçalarından oluşmaktadır.

Kerem ile Aslı hikâyesinin çok sayıda varyantı bilinmektedir. “*Türk halk hikâyeleri içinde en çok yazma ve basma nüshası bulunan hikâye Kerem ile Aslı’dır*.”⁵ Bunların en yaygın olanları Anadolu ve Azerbaycan varyantlarıdır. Biz burada daha çok hikâyenin Anadolu varyantını esas alarak Selahattin Batu’nun oyunu üzerinde durmaya çalışacağız.

Uzun yıllar çocukları olmayan iki ailenin kadınlarının ettiği dualar, verdikleri adaklar neticesinde bir gün bir dervişin verdiği elmayı bölüşüp yemelerini müteakip muratları hâsıl olur. Eğer günün birinde dilekleri gerçekleşir ve çocuklardan biri kız biri oğlan olursa onları birbirleriyle evlendireceklerinin sözünü verirler. Ancak kız, Hristiyan bir aileye mensup olduğundan çocuklar büyüyünce ailesi onu Müslüman birine vermeyi uygun görmez ve kızlarını alıp gizlice başka bir şehre göçer. Bunun üzerine Kerem, yanına Sofu isimli arkadaşını da alarak aşkının peşinden gider. Aslı’nın ailesi

1 Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, KTB Yayınları, Ankara, 1988, s.444.

2 Fikret Türkmen, “Hikâye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, C.17, s.488.

3 Erman Artun, *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009, s.122.

4 Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları, Ankara, 2016, C.II, s.728.

5 Fikret Türkmen, “Kerem ile Aslı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara, 2002, C.25, s.283.

ise bulunmamak için sürekli yer değiştirmekte bir diyardan başka diyara geçmektedir. Kerem ile Sofu'nun Ahlat, Van, Muş, Kars, Erzurum, Erzincan, Kayseri, Halep gibi yöreleri dolaşarak Aslı ve ailesinin izini sürmesiyle de hikâye gelişir ve bir Anadolu hikâyesi biçimini alır. Ailelerin denk görülmeşi hususu, hikâyede âşıkların kavuşmasını engelleyen büyük bir sebeptir. Mehmet Kaplan'a göre "*Kerem ile Aslı hikâyesinin trajedisini, bir tarafın aşka, karşı tarafın dine önem vermesi teşkil eder.*"⁶ Nitekim din farklılığı, halk hikâyesinde âşıkların kavuşması önündeki önemli bir engel olarak konumlanır.

Günümüze pek çok varyantı ulaşan "*Kerem ile Aslı, uzun zamandan beri halk arasında bilinen ve söylenegelen fantastik bir öyküdür.*"⁷ Zamanla destan âşıklarının katkılarıyla daha da zenginleşmiştir. Hikâyenin en çok bilinen üç varyantı yahut versiyonu olarak Anadolu ve Azerbaycan nüshaları ile yazma nüshadan bahsedilebilir. Anadolu varyantında İsfahan Şahı'nın oğlu olarak gösterilen Kerem, bir başka rivayette ise Ahlat Beyi'nin oğlu olarak geçmektedir. Kerem'in babası yazma nüshada Sürûri Şah ismiyle geçerken Azerbaycan varyantında Ziyad Han'ın oğlu olarak tanıtılır. Yazma nüshada Kerem'in memleketi Şiraz iken basma nüshada İsfahan olarak geçer. Azerbaycan varyantında ise vatani Gence'dir.⁸

Kerem ile Aslı hikâyesi yalnızca varyantlarla gelişim göstermekle kalmamış, günümüze dek gücünü yitirmeyen bir klasik olarak modern sanatlarla ve edebiyata da kaynaklık etmiştir. "*Kerem ile Aslı işlediği konu, kahramanlar ve motif yapısı bakımından resim, tiyatro, sinema, opera, mani, atasözü vb. pek çok türe ve sanat dalına ilham kaynağı olmuş ve malzeme sağlamıştır.*"⁹ yargısını destekleyecek birçok eser mevcuttur. Cumhuriyet dönemi yazarlarından Selahattin Batu'nun Kerem ile Aslı adıyla 1944'te¹⁰ kaleme aldığı manzum tiyatro eseri de bunlar arasında yer alır.

1. Kerem ile Aslı Oyunu

Siyasetçi, akademisyen, şair ve yazar olarak bilinen Selahattin Batu, 1905'te Çanakkale-Eceabat'ta doğmuştur. Edebiyata şiirle başlamış; Suut Kemal Yetkin'le birlikte *Sanat ve Edebiyat Gazetesi*'ni çıkarmıştır. Deneme ve gezi notları da kaleme alan sanatçı *Aydınlık, Türk Dili, Varlık ve Hisar* dergilerinde şiirler neşretmiştir. Şiirlerini *Bursa'da Yeşiller* (1949) ve *Rüzgârlı Su* (1962) kitaplarında toplamıştır. Ayrıca konusunu Türk ve Yunan söylencelerinden alana oyunlarıyla da dikkat çekmiştir. *Iphigenia Tauris*'te, *Kerem ile Aslı, Güzel Helena, Oğuzata* oyunlarından bazılarıdır. Batu, 1973'te İstanbul'da vefat etmiştir¹¹. Şiirde devamlılık gösteren bir sanatkar olarak Batu'nun manzum piyes tecrübelerine bir hayli erken başladığı bilinmektedir. Nitekim Batu, edebiyat ilgisinin başlamasından söz ederken Gelibolu İdadisi'nde okuduğu yılları¹² işaret eder.

Metin And'ın belirttiği üzere Cumhuriyet devri tiyatro edebiyatımızda "*Yazarlarımız mitologyadan, eski uygarlıkların tarihinden, eski Türklerden, Osmanlı tarihinden, masallardan, efsanelerden yararlanarak bir koşutlukta çağımızı yansıtmayı, birtakım insanlık gerçeklerini bu koşutluklar içinde vermeyi denemişlerdir.*"¹³ Devrin yazarlarından Selahattin Batu da ünlü halk hikâyesi Kerem ile Aslı'yı "Beş Perdelik Manzum Masal" formunda tiyatroya taşımak suretiyle bu temayül içerisinde

6 Mehmet Kaplan, *Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s.160.

7 İsa Öztürk, "Önsöz", *Kerem ile Aslı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s.V.

8 Şükrü Murat Elçin, *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1949, s.10.

9 Kadriye Türkan, "XIX.Yüzyıl Aşık Şiirinde 'Kerem ile Aslı Hikâyesi'nin Yansımaları", *Dört Kitada Folklorun İzinde: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu Armağanı*, Hakim Yayıncılık, Ankara, 2015, s.716.

10 Eser metninin sonuna yazar tarafından "7 Nisan 1944" tarihi eklenmiştir. Yayınevi tarafından basılış tarihi belirtilmemiş olmakla beraber eserin 1945 yılında kitaplaştırıldığı anlaşılmaktadır.

11 [Kolektif], *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s.185-186.

12 Bkz. Nihal Erk, "Ölümünün Dördüncü Yıldönümünde Hocam Selahattin Batu", *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1977, C.24, S.2, s.321.

13 Metin And, *50 Yılın Türk Tiyatrosu*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s.498.

gözüdür. Hatta daha sonra Ahmet Adnun Saygun ile beraber imza attığı Kerem operasının librettosu olarak metni tekrar kaleme alır ve hikâyeye ilgisini yeniden göstermiş olur. “*Kerem ile Aslı hikâyesinin, Batu tarafından önce Kerem ile Aslı oyunu, sonra Kerem operasının librettosu olarak yazımı Cumhuriyetin kültür devrimi sürecinde ‘yeniden yazma’ olarak tanımlanabilir.*”¹⁴ ve muhakkak ki devrin tarih, kültür görüşünün folklorla yüklediği anlamla bir arada değerlendirilmelidir.

Oyun, yeni bir anlayışla işlendiğinden birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Motif ve epizotlar değiştirilmiş; eser, nazım-nesir karışık olan halk hikâyesinden farklı şekilde tamamen manzum olarak düzenlenmiştir. Eserin ilham aldığı hikâyeden belki de en çok değişikliğe uğrayan yanı, kişiler arasındaki din farkının ortadan kaldırılması hususudur ki bu da oyunu bir hayli değiştirir. Oyun, Pertev Naili Boratav ve Şükrü Elçin tarafından ana hikâyeden farklılaşan yönleri itibarıyla eleştirilmiştir¹⁵. “*Tiyatro şeklinde masal da insana bir garip geliyor. Bir masal tiyatro eserine konu olabilir. Ama tiyatro şekline gelince masal olmaktan çıkar. Selahattin Batu, bu iki edebiyat çeşidini bir arada kaynaştırmak istemiş ama başaramamıştır.*”¹⁶ Çünkü bu olacak iş değildir.” sözleriyle Boratav, manzum masal adlandırmasının hatalı olduğunu; eserdeki değişik kullanimının da tiyatro formuna uymadığını, tuhaf durduğunu vurgulamıştır.

Kerem ile Aslı hikâyesi “Râviyan-ı ahbâr ve nakılân-ı âsâr ve muhaddisân-ı rûzîgâr şöyle rivayet ederler ki...” şeklindeki klasik hikâye girişiyle başlarken oyun, hikâyeye göre yer yer değişiklikler ihtiva etmektedir. Kerem ile Aslı oyununun ilk sahnesinde Aslı, kızlarla beraber ağaçlık ve havuzlu bir bahçededir. Oyun, kızların vezir kızı Aslı Sultan’a övgüleriyle başlar. Aslı bu sırada havuz başında gergef işlemektedir. Kızların dilinde Aslı, on yedi yaşında eşi benzeri olmayan bir güzel olarak tavsif olunur. Kerem ise bahçede şahin uçuran Han oğlu bir yiğit olarak resmedilir. Aslı ile karşılaşması yine bu meyanda havuz başında gerçekleşir. Aslı ilkin bir han oğlu olan Kerem ile denk olmadıklarından dem vurur. Oyundaki ilk çatışma böylece ortaya çıkar. İkinci çatışma ise Kerem’in bir gün kendisini bırakıp gitmesinden endişe duymasından kaynaklanır. Bu yüzden ona ümit vermek ve bağlanmak istemez. Bu meyanda Kerem rüyasında gördüğü Aslı’nın elinden bade içerek âşık olduğunu ve yaşadığı müddetçe de ondan ayrılmayacağına yemin eder. Aslı da Kerem’in aşkına kayıtsız kalmaz, onu kabul eder ve bir deste gül ile işlediği çevreyi Kerem’e verir. Kerem, parmağından yüzüğünü çıkarıp Aslı’ya uzatır. Kerem bu esnada sahneye giren arkadaşı Sofu’ya Aslı’yı tanıtır ve onunla evlenme talebini annesine söylemek üzere arkadaşıyla sahneden çıkar. Kerem’in annesi Hanım Sultan hükümdar eşine durumu arz eder, ancak Sultan bunu uygun görmez. Ona göre han ile vezir denk değildir, bu işe rızası olmadığını söyler. Bu düşünce oyunu şekillendiren bir başka çatışma alanı oluşturur. Hanım Sultan onların ezelden sözlü olduğunu, karşı durmanın doğru olmayacağını ifade eder ve hükümdar eşine yıllar önce vezir karısıyla başlarından geçen hadiseyi anlatır. Vaktiyle vezirin karısıyla birlikte bahçelerine fidan diktiklerini, ancak fidanların uzun yıllar gelişip meyveye durmadıklarını söyler. Bir gece rüyasına bir pîr-girmiş ve kendisini teselli ederek yakında ağaçlarının meyve vereceklerini bildirmiştir. O sabah vezirin karısıyla bahçeye vardıklarında ağaçların meyveye durduğunu ve

14 Elif Sanem Güleç, Kerem Operası Librettosundaki Kurgusal Unsurların Kerem ile Aslı Hikâyesi ve *Kerem ile Aslı* Oyunu Bağlamında İnceleme ve Karşılaştırılması (Sanatta Yeterlik Eser Çalışması), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, İstanbul, 2009, s.175.

15 Ali Duymaz, *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.224

16 Pertev Naili Boratav, “Kerem ile Aslı: Değişiklikler Yapılarak Manzum Bir Masal Haline Getirilirken Orijinalitesi Kaybedilmiş ve Bilinen Kerem ile Aslı Hikâyesi Olmaktan Çıkmıştır”, *Tan*, 8. 4. 1945, s.4’ten aktaran; Çakır Zengin, Selahattin Batu’nun Hayatı, Sanatı ve Şiirleri Üzerinde Bir İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Giresun, 2016, s.138.

kızılından güzelinden bir elmanın ağaçta durduğunu görmüşlerdir. Elmayı daldan koparıp ikiye bölerek paylaşmışlardır. Hanım Sultaneve döndüklerinde ikisinin de hamile kaldığını ve sırlarını bugüne kadar sakladıklarını belirtir.

Aynı gece hem hükümdar hem de vezir karısının hamile kalmaları, oyunda Tanrı hikmeti olarak ifade olunur. Ancak hükümdar bu evliliğe karşı çıkmakta kararlıdır. Çünkü Aslı'nın vezir babası devletin hazinedarı olup menfaati için ihanet etmiş, devlet sırrını satmıştır. Bu yüzden hükümdar bütün söylenenlere, dökülen dillere aldırmaz ve vezirin idamında karar kılar. Vezir bu karar üzerine çareyi kaçmakta bulur. Vezir, Aslı'yı da yanına alarak ailesi ile birlikte yükte hafif pahada ağır ne varsa alıp gitmiştir. Kendisi için verilen idam hükmünü duyunca memleketi terk etmiştir. Kerem bu habere çok üzülmuş, yemekten içmekten kesilmiştir. Hanım Sultan vezirin kaçmasından, Aslı ile Kerem'in ayrı düşmesinden hükümdar kocasını sorumlu tutar. Çocukların bir günahı olmadığını ve vezirin de bağışlanması gerektiğini ifade ederek kocasına sitem eder. Bunun üzerine Kerem, Aslı'yı bulmak için evi barkı terk edip onun peşinden gitmeye karar verir. Yanına arkadaşı Sofu'yu da alarak Aslı'nın peşinden yollara düşer. Rast geldikleri herkese Aslı'yı sorup izini sürerler. Kerem, Aslı'yı görüp tanıyan bir genç kızdan sevdiğinin Gence'ye gittiği haberini alır. Dur durak bilmeden yol alırlar. Oturup dinlendikleri vakit bile Kerem durmaz. Bu sefer de dağlarla, ırmaklarla konuşur. Onlara Aslı'yı sorar. Bir çobana rast geldiklerinde Kerem, ondan Aslı'yı görüp görmediğini, sevdiğinin buradan geçip geçmediğini öğrenmek ister. Çoban buradan geçen bir kervan gördüğünü, orada rast geldiği Aslı'nın gözü yaşlı ve gamlı olduğunu bildirir. Bunun üzerine Kerem çok kederlenir, çünkü çobanın Aslı tarifi, onun hayalindeki ile birebir uyuşmaktadır.

Bu seyahat esnasında Kerem ile Sofu'nun Gence, Acuz, Kelbe ve Revan illerine uğradığını öğreniriz. Halk âşıklarıyla yaptığı bir atışmada Kerem'in dilinden İran, Turan, Tiflis'i âştıklarının Gürcistan'ı dolaştıklarının haberini alırız. Bu seyahatlerde çeşitli engellerle, rakiplerle karşılaşmışlardır. Bayazıt, Taneli, Nemrut Dağı, Murat Suyu gibi pek çok yer geçmişlerdir. Kızların konuşmalarından Aslı'nın Tercan'a gittiğini öğrenir ve yola koyulurlar. Kerem ile Sofu, Tercan'da bir âşık kahvesinde âşıklardan Köroğlu hikâyesi dinlerler. Âşıklardan biri Kerem'i tanıyınca onu öven bir türkü yakar. Türküden Kerem'in Muş, Malazgirt ve Sultan Dağı'ndan geçerek buralara dek geldiği ifade olunur. Kerem artık Türkeli'nde namı bilinen ve saygı duyulan bir usta âşık olmuştur. Kahvedekilerin övgülerine karşılık verir, sazı alarak çalmaya başlar. Sözlerinden yurdunu yuvasını bıraktığının üstünden dört yıl geçtiği anlaşılır. Kerem'in sözleri, söyleyişi, tavrı, edası âşıkları çok etkiler; ona hayran kalırlar. İçlerinden biri onu bir methiye ile yüceltir. Bu muhavereden sonra kahvedekilerden biri de Aslı'yı gördüğünü haber verir. Aslı'nın ailesi, Kerem'in geldiğini haber alınca kızlarını alıp Kayseri'ye gitmiştir. Bu bilgiyi alan Kerem ve Sofu yola çıkarlar. Aslı'yı sora sora bir konağa varıp konak önünde dururlar. Konaktan saz ve oyun sesleri gelmektedir. Bu hali Aslı'nın gelin edilmesine yoran Kerem çok dertlenir. Oysa düğün başkasınındır. Düğünde bir türkü yakan Kerem'in Âşık Kerem olduğu anlaşılır. Oradan ayrılan Kerem ile Sofu, Aslı'nın evi olduğunu düşündükleri bahçe içinde bir köşkün kapısına varırlar. Orada da bulamazlar. Artık Aslı'yı bulamayacağını düşü-

nerek umudunu kaybedip ağlamaya başlayan Kerem'e ağaçlar arasından çıkan kızlar vazgeçmemesi gerektiğini söyleyip umut aşılamaya çalışırlar. Ardından da Aslı'nın ay olup göçtüğünü Erzincan eline vardığını haber verirler.

Süregelen bu yolculuk esnasında Kerem,selvilikler arasındaki bir mezarlıkta yerde bulunduğu kuru kafayla dertleşirken yakın zamanda kızını kaybeden Halep Paşası da ailesiyle mezarlığa gelir ve bir taze mezarlığın başında durarak içini döker, kızına ağıtlar yakar. Bu meyanda kendi gibi bağı yanık Kerem'le karşılaşır, ona derdini sorar. Kerem de Halep Paşasına başından geçenleri bir bir anlatır. Yedi yıldır gezmediği diyar kalmadığını, Aslı'sını bulamadığını söyler. Paşa bu serencamı duyunca çok kederlenir ve ona yardımcı olmak ister.Halep Paşası, Aslı'yı bulma yolunda ona yardım edeceğinin ve kavuşmalarını sağlayacağını sözünü verir.

Oyunun son perdesinin birinci meclisinde Aslı, büyük bir şark salonundadır. Allar giyinmiştir ve yalnız başına bir divan üzerinde oturuyordur. Bu manzaraya kızların dışardan gelen hüznü şarkıları eşlik eder. Son perdenin ikinci meclisinde ise Kerem ile Aslı bir aradadır. Nihayet kavuşmuşlardır, ancak çileleri henüz dolmamıştır. Kerem, Aslı'ya içinde bir ateş olduğunu söyler. Derin bir "ah!" çekerek başını Aslı'nın dizine koyar. Aslı ona teselli vermeye, onu iyi hissettirmeye çalışır. Fakat kısa bir süre sonra Kerem'in cansız başı Aslı'nın kucığına düşer. Bu sahnede beyazlar giyinen kızlar, kapılardan girerek manzarayı gördüklerinde: "*İki gül idi, dökülmüşler / Uçup gökleri bulmuşlar*"¹⁷ diyerek vahlanırlar.

Esasen "*Halk hikâyeleri genellikle 'mutlu son'la biter. Ancak, 'Kerem ile Aslı', 'Tahir ile Zühre' gibi bazı hikâyelerde âşıkların bir araya geldikleri anda öldükleri veya öldükten sonra diğer dünyada kavuştuklarını sembolize eder biçimde yan yana gömüldükleri de görülür.*"¹⁸ Mutsuz sonla noktalanmış bir halk anlatısı olarak Kerem ile Aslı hikâyesinde sevgililerin dünyada kavuşamaması söz konusudur. Hikâyeden ilham alan Batu daoyununda kapanış sahnesi olarak ölüm ve ayrılığı öne çıkarmıştır.

2.İşlenen Motifler ve Masal Unsurları Bakımından Kerem ile Aslı¹⁹

2.1.Çocuğu Olmayan Padişah Motifi

Aşk hikâyelerinin birçoğunda padişah öldükten sonra kimin tahta çıkacağı hususu önem arzeder.Padişah için kendisinden sonra tahta oturacak ve onun soyunu devam ettirecek bir erkek çocuğun yokluğu her zaman endişe vericidir.Bu yüzden bir veliahtın olmayışı hikâyede çözülmesi gereken bir düğüm oluşturur.Nitekim Kerem ile Aslı hikâyesinde hem padişahın hem de vezirinin çocuğu olmamaktadır.Kerem ile Aslı oyununda da aynı hususun korunduğunu ve bu ayrıntının oyunun başlangıcında bir hazırlık ve düğüm oluşturduğunu görürüz. Nitekim Hanım Sultan bu hususu kocası olan padişaha şöyle ifade eder:

*"Bilirsin çok zaman önce
Biz seninle evlenince
Olmadı neslimiz kaç yıl*

17 Selahattin Batu, *Kerem ile Aslı*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1945?, s.117.

18 Mehmet Aça - Metin Ekici - A. Müge Yılmaz, "Anonim Halk Edebiyatı",*Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, ed. M. Öcal Oğuz vd., Ankara, 2017, s.188.

19 Selahattin Batu'nun Kerem ile Aslı oyununda yer alan unsurlar incelenirken daha ziyade Elçin'in *Kerem ile Aslı Hikâyesi* adlı çalışmasında tespit ettiği motifler esas alınmıştır.

*O zaman ben hayıp, hâsıl
Ağlar gezerdim dağ, kaya
Dua ederdim Tanrı'ya*²⁰

2.2.Elma Motifi

Padişah karısı ile vezir karısının bahçeye bir elma fidanı dikmesi,onun yetişmesi ve bakımıyla ilgilenerek bir nebze olsun dertlerini unutturacak bir meşgale bulmaları ve ağlayıp dua ederek Allah'tan birer evlat dilemeleri ile başlayan süreç,göksel bir armağan gibi bir pîr-i faninin kendilerine bir elma vermesi ve bunu bölüşmelerini tavsiye etmesi ile hikâye yeni bir boyut kazanır.Nitekim padişahın karısı hem hikâye hem de oyunda ağacın altında uyuyakalmıştır.Rüyasına gelen bir pîr-i fani yedi yıldır meyve vermeyen ağacın bir meyve verdiğini ve bu elmanın yarısını kendisinin,diğer yarısını da vezirin karısının yemesi durumunda evlat sahibi olacaklarını,ancak bu çocukların zamanı geldiğinde birbirleriyle evlendirilmeleri gerektiğini önemle vurgular. Hanım Sultan, yaşananları şöyle dile getirir:

*“Biz o gün birlikte yayan
Dolaşırken geze geze
Bir pîr çıktı önümüze
Sakalı ak, yüzü nurani
Bir ihtiyar pîr-i fani
Sokakta fidan satardı
İki elma verdi bize
Dikin dedi bahçenize
Biz istemedik elmayı
Dedik: Bu da neye iyi?
O, ucuzdur, alın derdi
Meyvaları yakın derdi*²¹

Hanım Sultan ile vezirin karısı,pîrden aldıkları elma fidanını bahçeye diker,ancak ağaç yedi yıl geçmesine rağmen meyve vermez. Tam umutlarını kestikleri anda Pîr, Hanım Sultan'ın rüyasına girer ve diktikleri elma ağacının meyveye duracağını müjdeler. Hanım Sultan, gördüğü rüyanın büyüü ve heyecanıyla yaşadıklarını şöyle anlatır:

*“Vardım Vezir karısına
Anlattım düşümü ona
Bu rüyaya merak sardık,
Yürüdüük, bahçeye vardık
Sabahtı, bülbül öterdi
Görünce içim göverdi
Yapraklar içinde, uçta
Kızılundan, güzelinden*

20 Batu, a.g.e., s.23.

21 Batu, a.g.e, s.23-24.

*Devşirdim hemen dalından
Bir yarısını ben aldım
Birini kadına böldüm
Yedik oturup elmayı
Andık şükr ile Huda'yı'*²²

2.3.Aşk Dolusu ve Rüya Motifi

Halk hikâyelerinde âşık olma, sevgilinin elinden bade içme ve rüya motifi önem arz eden özelliklerdir. Bu hikâyelerde “*Kahramanlar genellikle dört şekilde birbirlerine âşık olurlar: 1. Rüyada bade içerek âşık olma, 2. Aynı evde büyüyen kahramanların kardeş olmadıklarını öğrenince âşık olmaları, 3. Resme bakarak âşık olma, 4. İlk görüşte âşık olma.*”²³

Hikâyenin Anadolu varyantında Kerem bir gece rüyasında Aslı'nın elinden bade içer ve âşık olur. Daha sonra da günün birinde şahininin kovaladığı kuşun peşinden girdiği bahçede uykuya dalınca rüyasında gördüğü kızla, yani Aslı'yla karşılaşır. Kerem bu sırada şiir söyleme kabiliyeti de kazanmıştır.

Kerem ile Aslı oyununda da benzerlikler sözkonusudur. Oyunun birinci perdesinde Aslı, kızlarla birlikte ağaçlar içinde bir bahçededir. Elinde gergef işler. Kızlar etrafındadır. Kerem ise elinde şahinini uçurur hâlde resmedilmiştir. Bu meyanda Kerem, ilk görüşte Aslı'yı sevdiğini ve onu yıllardır aradığını ifade eder. Aslı, güzel konuşmaları dolayısıyla Kerem'i âşıklara benzeter ve sazının nerde olduğunu sorar. Kerem de “sazım sensin” diye cevap verir. Çünkü Aslı, yıllar önce Kerem'e düştüğü görünen ve ona aşk badesini sunandır. Kerem, Aslı'nın elinden dolu içtiğini söyler. Dolayısıyla Selahattin Batu, rüyada sevgilinin elinden dolu içme ve âşık olma motifine oyununda yer vermeyi ihmal etmemiş; böylece halk hikâyelerinde oldukça önem arzeden bir hususu bu yeni metne taşımayı bilmiştir. Bu itibarla Kerem, saz çalıp türkü söyleyebilen bir halk âşığı vasfı da kazanmıştır:

*“Bir yar sevdim güzelinden
Bade içmişim elinden
Ayrılmam aşkın yolundan
Ömrüm sonu gelmeyince”*²⁴

2.4.Diş Çektirme Motifi

Bu motif, Kerem ile Aslı hikâyesine mahsustur. Aslı'nın annesi hikâyede diş çekici olarak geçmektedir. Kerem, Kayseri'de dilenci kıyafetinde gezerken bir çocuğun hazırladığı tesadüfle Aslı'nın evinin önüne gelir. Bu sırada Kerem bir ah çeker ve yüzü gözü şişer. Dişinin ağrıdığını söyleyince de çocuk onu diş çekici olan Aslı'nın annesine götürür. Kerem, Aslı'nın dizine başını koyarak otuz iki dişini de çektirir. Sonra da ağzının kanını mendili ile siler. Mendil Aslı'nın verdiğidir. Onu tanırlar ve kapı dışarı ederler. Kerem dua eder ve aşkının dörtte birini Aslı'ya vermesi için Allah'a yalvarır. Kerem'in duası kabul olur ve Aslı rüyada pîr elinden bade içerek Müslüman olur. Bu arada elini yüzüne götüren Kerem'in bütün dişleri yerine gelir.

22 Batu, a.g.e., s.25.

23 Aça-Ekici-Yılmaz, a.g.y., s.187.

24 Batu, a.g.e., s.14.

Bu motife oyunda yer verilmemiştir. Ne Aslı'nın annesinin dış çekici ne de Kerem'in dış çektiğine dair bir ayrıntı vardır. Hikâyeden Hıristiyan ve Ermeni bir aileye mensup olduğunu öğrendiğimiz Aslı'nın inancıyla ilgili olarak oyunda herhangi bir vurguya yer verilmemiştir.

2.5. Yanma Motifi

Yanma motifi, “Kerem hikâyesinin orijinalitesini ve hafızalarda yaşamasını temin eden”²⁵ güçlü bir motiftir. Kerem tam da Aslı'ya kavuşup muradına ermiş iken gönülden bir ah çekerek yanıp kül olur. Kerem'i söndürmeye mani olamayan Aslı da onun küllerinden bir kıvılcımla tutuşup yanar. Halk hikâyesinde bu şekilde ifade olunan yanma motifi tiyatro oyununda yer almamıştır. Oyunda tam kavuştukları sırada artık Kerem'de güç takat kalmamıştır. Aslı'nın kucağında son nefesini verir. Aslı da “Tanrı! Yârin küllerine yak beni”²⁶ diye dua eder. Duası kabul olan Aslı da Kerem'in üstüne kapanmış halde orada can verir. Sahneye giren kızlardan biri: “İki gül idi dökülmüşler / Uçup gökleri bulmuşlar”²⁷ diye seslenir.

Esasen aşk ateşiyle yanmak, kül olmak gibi ifadelerin anlam değeri ve klasik edebiyatımızdaki “şem u pervane” benzetmesinin manevî aşk, ilâhî aşk hususunda sağladığı zengin yorumlar hatırlanacak olursa Kerem ile Aslı hikâyesinin nihâyetindeki yanma motifinin önemi daha iyi anlaşılır. Bu bakımdan denebilir ki Batu'nun hikâye sonunu değiştirerek bu motifi kullanmayı, aşk temalı bir oyunda mana yoğunluğuna ulaşma açısından ciddi bir kayıp olmuştur.

2.6. Kuru Kafa Motifi

Bu motif hem hikâyede hem de oyunda yer alır. Kerem, hikâyede Sofu ile seyahat ederken yol üstünde bir kuru kafa görür ve onunla konuşur. Oyunda ise kuru kafa ile diyalog, mezarlıkta gerçekleşir. Kafa; vaktiyle kendileri gibi bir insan olduğunu, malının hesabını bilmediğini ve sonunda ecel şarabını içtiğini söyler. Kerem bununla birlikte akarsularla, dağlarla, taşlarla, ağaçlarla konuşur, onlara ahvalinden bahseder, gideceği yolları danışır, Aslı'sını anlatır. Ayaş'a doğru giderlerken yolda rast geldikleri şimdilerde yok olmuş bir şehir ile onun viraneye dönmüş taşları ile konuşur. Yine Zile'ye giderlerken dinlenmek için durdukları bir yerde sırtını kayaya yaslayan Kerem, kaya ile dertleşir. Kerem ile Sofu, sora sora Aslı'nın peşinden Halep'e dek varırlar. Selvilikler içindeki bir mezarlıkta Kerem, mezar taşlarıyla konuşur, onlara derdini döker. Yerde bir kuru kafa bulur, onunla söyleşir:

“Neler çektin kahpe felek yüzünden?
Kafa, sen de ağlar mıydın ben gibi?
Gezer gurbet elde, yârin izinden,
Yürekleri dağlar mıydın ben gibi?”²⁸

Kerem, kuru kafanın da kendisi gibi vaktiyle dertler edinmiş olabileceğini düşünerek ona çeşitli sorular sorar. Onunla özdeşleşmeye; ona derdini, çektiklerini anlat-

25 Elçin, a.g.e., s.22.

26 Batu, a.g.e., s.116.

27 Batu, a.g.e., s.117.

28 Batu, a.g.e., s.104.

maya, macerasına onu da katmaya çalışır.

*“Kafa, sen de yanıp hâkisâr olmuş
Bağlar virân, bülbülleri zâr olmuş
Kerem der, hatırlar inkisâr olmuş
Bir acılı diyar mıydın ben gibi”²⁹*

2.7. Beşik Kertme

Çok eski zamanlardan beri bilinen bir geleneğin hem hikâyeye hem de oyuna yansımaları söz konusudur. Ancak buradaki uygulama biraz farklıdır. Nitekim çocuklar henüz doğmadan birinin kız değerinin erkek olması durumunda evlendirilmeleri hususu karara bağlanır ve adeta evvelden kararlaştırılmış bir beşik kertmesi uygulaması görülür. Kerem’in annesi, vaktiyle vezir karısıyla bir elmayı bölüşerek yediklerini ve kendilerine bildirildiği şekilde çocuk sahibi olmaları durumunda yaptıkları kavli şöyle dile getirir:

*“Sözleşelim gel beraber,
Bir günbize Tanrı eğer,
Bir kız, bir oğul verirse
Eş olsun bu oğul kıza.
Sözleştik, dualar ettik
Kızı oğlana yar ettik”³⁰*

2.8. İmtihan Ederek Tanıma

Hikâyede ve oyunda Kerem’in gittiği mekânda imtihan edilerek tanınması hususu dikkat çeker. Kerem ile Sofu bir âşık kahvesinde âşıklardan Köroğlu hikâyesi dinlerler. Kahvede saz çalıp türkü söyleyen âşıklar Kerem’i tanıır ve âşıklardan biri onu öven bir türkü yakar. Kerem artık Türkeli’nde namı bilinen ve saygı duyulan bir usta âşıktır. Kahvedekilerin övgülerine karşılık verir, sazı alarak çalmaya başlar. Sözlerinden yurdu yuvasını bıraktığından beri dört yıl geçtiği anlaşılır:

*“Dört yıl oldu kodum yurdu yuvayı
Melil mahzun gezer oldum dünyayı
Ölür isem bir gün bundan garibi
Koynumdaki çevreciğe sar beni.”³¹*

Kerem’in sözleri, söyleyişi, tavrı, edası âşıkları çok etkiler, ona hayran kalırlar. İçlerinden biri onu bir methiye ile yüceltir:

*“Bizi bundan yücelere sürüdüñ
Lütuf kıldın yanımızca yürüdüñ*

29 Batu, a.g.e, s.106.

30 Batu, a.g.e, s.25.

31 Batu, a.g.e, s.81.

*Sardın bizi içimizi бүürüdün
Cuşa geldik, hatırcığın hoş olsun*³²

2.9. İnsan Dışı Varlıklardan Haber Alma

Kerem, oyunda insan dışı varlıklarla konuşarak Aslı'yla ilgili haberler alır. Bu meyanda kuşlar, ağaçlar ve tabiat unsurları hal dilince ona bir şeyler söyler, onunla dertleşir. Aslı'yı bulmak için çabalarken ona yol gösterirler. Nitekim bu yolculukta Kerem ile Sofu, günlerce yol giderler. İkisinde de derman kalmaz. Sofu, Kerem'e içinde buldukları durumu şöyle anlatır:

*“Bir dağ görür konuşursun,
Bir kuşa yol danışsın,
Sular ile inleşsın,
Yanarsın ara vermeden.”*³³

2.10. Büyülü Elbise

Kerem ile Aslı hikâyesinde büyülü elbise yer alırken ve önemli bir unsur olarak hikâyenin sonunu getiren bir rol oynarken oyunda bu motife yer verilmez. Gerdek gecesinde Aslı'nın giydiği elbiseyi Kerem çıkarmaya bir türlü muvaffak olamaz. Çünkü bu, babası tarafından Aslı'ya giydirilen büyülü bir elbisedir. Bütün uğraşlarına rağmen Kerem, düğmelerin tamamını çözüp elbiseyi çıkaramaz. Elbise sihirli olduğu için iki düğme kalınca kendiliğinden bütün düğmeler yeniden iliklenmektedir. Buna daha fazla dayanamayan Kerem, yorgun ve bitkin düşerek gönülden bir “ah!” çeker ve tutuşup yanar, kül olur. Aslı da saçını süpürge edip Kerem'in etrafa dağılan küllerini toplamaya başladığında o da saçlarından tutuşur, yanar.

3. Dinî Unsurlar

3.1. Pîr Motifi

Pîr, hem hikâyede hem de tiyatro oyununda yer alan bir motiftir. Dönemin ruhuna uygun olarak kendisine büyük önem ve kutsallık atfedilen dinî bir unsur olarak belirir. Kerem ile Aslı'nın annelerine bir elma vererek onu bölüşmelerini ve çocukları olduğunda da onları evlendirmelerini tembih eder.

*“Düşte o pîr geldi bana
Dedi: Kızım hayıflanma
Yakındır o gün erecek
Ağacın meyva verecek
Hâsıl olacak muradın.”*³⁴

3.2. Derviş Motifi

Kerem ile Aslı hikâyesinde “Derviş” yer alırken tiyatro oyununda bu motife yer verilmez. Belki buna karşılık yine dinî bir unsur olarak beliren Sofu zikredilebilir.

32 Batu, a.g.e, s.85.

33 Batu, a.g.e, s.61.

34 Batu, a.g.e, s.24.

Nitekim Sofu, Aslı'yı bulma yolunda Kerem'in en önemli ve yakın destekçisidir. Kerem'i çıkacağı bu mücadelede yalnız bırakmaz. Her türlü sıkıntıdan ve tehlikeden onu koruyarak Aslı'ya kavuşmasını sağlar. Kerem, Aslı'yı bulmak üzere yola çıkacağı zaman Sofu ona şöyle seslenir:

*“Sofu da yoldaşın bunda
Fedadır canı yolunda
Gelirim ben senin ile
Komam yalnız gurbet ele
Gideriz yâri buluruz
Yadlar elinden alırız”³⁵*

Kerem ile Aslı oyununda “dostluk dolusu” şeklinde bir kullanıma rastlarız. Sofu'nun Kerem ile dostluğunu söyleyişine oyuna yerleştiren ve kutsayan bir mahiyet gösterir. Nitekim Kerem ile olan muhabbetlerini, can yoldaşlıklarını ifade etmek için Sofu, Kerem'e dostluklarının ne denli güçlü ve kalıcı bir unsur olduğunu bu tabirle izaha çalışır.

*“Kerem derim, seni komam
Kalamburda, sen git demem
Bunca yıldır bir Hak ile
Ömür sürmüşüz zevk ile
Birlikte gezip göçmüşüz
Dostluk dolusun içmişiz”³⁶*

3.3. Hızır Motifi

Anadolu sahası halk anlatılarının birçoğunda görüldüğü üzere âşıkların karşılaştıkları tehlikelerde de en büyük yardımcıları Hızır olur. Nitekim hikâyede birçok kez zor durumda kalan Kerem'e Hızır yardım etmiştir. Tiyatro oyununda bu motife yer verilmezken hikâyede Hızır'ın önemli bir yer tuttuğunu belirtmek gerekir. Yalnızca Kerem ile Aslı hikâyesi için değil, birçok halk hikâyesinde son derece mühim bir yeri olan Hızır motifinin oyunda değerlendirilmemesi mühim bir farklılıktır.

4. Diğer Unsurlar

4.1. Halep Paşası

Âşığın sevgilisine kavuşmasında hanlar, beyler ve padişahların rolü vardır. Nitekim Hazar Denizi civarındaki bölgelerde anlatılan bazı halk hikâyelerinde Şah Abbas doğrulara yardım eden, fenaları cezalandıran bir padişah olarak bilinir³⁷. Kerem ile Aslı hikâyesinde tarihî bir unsur olarak beliren Halep Paşası da onlara kavuşma yolunda yardım etmiş, âşıkları bir araya getirmiştir. Kerem, kuru kafa ile dertleşirken yakın zamanda kızını kaybeden Halep Paşası ailesiyle mezarlığa gelir ve bir taze mezarın başında durarak içini döker, kızına ağıtlar yakar. Kendi gibi bağrıyanık Ker-

35 Batu, a.g.e, s.45.

36 Batu, a.g.e, s.46.

37 Elçin, a.g.e., s.24.

em’le karşılaşır, ona derdini sorar; Kerem de başından geçenleri bir bir anlatır.

*“Kerem’im gelirim Türkmen Eli’nden
Erzurum, Kars, Erciyes’in yolundan
Yedi yıldır ayrıyım vatan elinden
Aştım gurbet elde karlı belleri”³⁸*

Kerem’in derdiyle çok kederlenen ve ona yardım etmek isteyen Halep Paşası, Emrah söyleyişine nazire denebilecek tarzda oluşturulmuş bir şiirde duygularını şöyle dile getirir:

*“Türkmen Eli dedin, benim ilimdir
Kars, Erzurum, Erciyes de yolumdur
Bildim seni, Kerem de bir oğlumdur
Asıl vatanumdur Türkmen Elleri”³⁹*

4.2.Olağanüstü Unsurlar

– Yedi Yıldır Meyve Vermeyen Ağacın Bir Gecede Meyve Vermesi: Bir gece Hanım Sultan’ın rüyasına bir pir gelir ve bahçeye yedi yıl önce diktikleri fidanların meyveye duracaklarını müjdeler. Hanım Sultan ile vezirin karısı sabahleyin gidip baktıklarında ağaçta bir elmanın asılı durduğunu görürler.

– Yenilen Elmadan Hamile Kalma: Her iki kadının yedikleri elma sonucu hamile kalmaları bir başka olağanüstü durum olarak belirir.

– Tabiat Unsurlarının Dile Gelmesi: Kerem, Sofu’yla yola çıkarken Aslı’yı gördüğü ilk bahçeye uğrar. Orada bıraktığı gergefini görür ve onunla konuşur. Havuz başında oturdukları ânı hayal eder, havuzdaki su ile konuşur. Bahçeden bir gül koparır ve onunla dertleşir. Aslı’sını onlara sorar. Ağaçlarla dertleşir, selvilerle konuşur. Kerem selviyle söyleşince selviden bir kız sesi yükselir:

*“Kerem, Aslı’n göçüp gitti,
Bir gün bulursun, ağlama.
Bir kuşumdu uçup gitti,
Yolun bulursun, ağlama.*

...
*Selvi sana derdin söyler,
Melil mahzun nida eyler,
Kul etmezse Tanrı eyler,
Yarin bulursun, ağlama.”⁴⁰*

Selvi ağacı bir olağanüstü hal ile dile gelmiş, Kerem’e Aslı’sını bulacağını; bunun için umutsuz ve çaresiz olmaması gerektiğini söylemiştir. Selvinin dilinden yazılan dörtlüklerden oluşan şiirde bir halk âşığı gibi son bölümde “Selvi” mahlasının geçtiği görülür ki bu oldukça ilginç bir kullanımdır. Dile gelme, konuşma kabiliyeti olma-

38 Batu, a.g.e, s.107.

39 Batu, a.g.e 107.

40 Batu, a.g.e, s.58-59.

yan insan dışı bir varlığın (ağacın) dile gelerek Kerem'e cevap vermesi, ona umut aşılması ve teselli vermesi bir başka özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu yolculukta Kerem ile Sofu, birçok başka olağanüstülükle de karşılaşır. Günün birinde yorulunca bir ağacın altındaki çeşme başında uyuyakalırlar. Bir müddet sonra etraflarını beyazlar giymiş peri kızları sarar. Bu peri kızlarının ortasında karalar giymiş Aslı Han da varır. Peri kızları dans ederek söyleşirler, Aslı Han'ı anlatırlar. Peri kızları, Kerem ile Aslı'nın hâline üzülüp onları bir araya getirdiklerini ifade ederler. Bu esnada Kerem ve Sofu uykudadır. Aslı, ağacın arkasına gizlenerek Kerem'e seslenir. Peri kızlarının ve Aslı'nın mahmur olan Kerem'e görünüp onunla konuşmaları, olağanüstü bir durum olarak belirir.

Kerem yarı uykulu yarı uyanık halde biraz doğrulur, uykusunda peri kızlarıyla söyleşir. Periler, Kerem'e Aslı'nın yanı başında olduğu haberini verir. Sonra da Aslı ile Kerem söyleşir ve hallerinden, çektikleri çilelerden söz ederler. Söz arasında sonlarının ne olacağını soran Kerem'e Aslı: "Ben derim, Kerem yanarız."⁴¹ diyerek ortadan kaybolur. Peri kızları da aynı şekilde birden yok olmuşlardır.

4.3. Formel Sayılar

Birçok halk anlatısı gibi formel sayılar içeren Kerem ile Aslı hikâyesinde 40 rakamı dikkat çeker. Mesela 40 kız içinden Kerem'in Aslı'yı tanınması istenir. Oyunda ise Kerem, su başına gelen kızlar içinden Aslı'ya benzeyen kızı bulur ve onunla konuşur. Duyularını dile getirirken:

*"Şu dilberi gönüm tanır ezelden
Yâr sevenler ayrılamaz güzelden
Kız, güllün Aslı'mın taktığı gülden
Ne balkırsın duru suyun başında"⁴²*

diyerek söylenmekten kendini alamaz. Sonra da çeşme başındaki kızlara dönerek bu meyanda onlara seslenir:

*"Cümle güzelsiniz, methiniz ettim,
Usul boylarınız gördüm hazettim,
İçinizden birin yâre benzettim
Kızlar, neylersiniz suyun başında"⁴³*

7 rakamı, hem hikâyede hem de oyunda sembolik bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Kerem, sevdiğini bulma yolunda arkadaşı Sofu'yla birlikte 7 yıl süren çileli bir yolculuğa çıkmıştır. Aslı'nın peşinden Kerem'in 7 yıl dolaşması hikâye gibi oyunda da yer alır. Bunun doğal sonucu olarak Aslı da Kerem'in gelip kendisini bulmasını 7 yıl beklemiştir. Bu durum, oyunda Aslı dilinden şöyle ifade bulur:

*"Ben Aslı, yurdumun en ünlü kızı,
Genç yaşımda neler çektim yedi yıl.*

41 Batu, a.g.e, s.72.

42 Batu, a.g.e, s.76.

43 Batu, a.g.e., s.76.

*Doğmadı başıma bahtın yıldızı
Melil mahzun yola baktım yedi yıl”*

...
*Düşmedi yârimin adı virdimden,
Dağlar geçti, ben geçmedim derdimden,
Komadı sevdiğim, geldi ardımdan
Kerem'imın gönlündeydim yedi yıl”⁴⁴*

Sonuç

Cumhuriyet döneminin çok yönlü isimlerinden Selahattin Batu, Kerem ile Aslı hikâyesini manzum formda ve bir tiyatro eseri hâlindeyiden ele alırken hikâyenin ana plânına büyük ölçüde sadık kalmıştır. Ancak hikâyedeki birtakım motifleri ve unsurları eserinde kullanmamıştır. Bu unsurlar arasında yalnızca küçük farklılıklar olarak değerlendirilebilecek tercihler kadarönemli bir anlam yükü taşıyan noktalar da mevcuttur. Mesela Kerem ile Aslı'nın kavuşması önündeki engellerden en önemlisi olarak gösterilen din farklılığına oyunda yer verilmemiştir. Üstelik Aslı'nın ailesi tarafından Kerem'den kaçırılışına yeni ve aynı ölçüde geçerli bir gerekçe hazırlanmadığı için oyunda güçlü bir nedensellik kurulamamıştır. Oyundaki yeniyorum gereğince Aslı'nın babasının devlete ihanet etmiş bir vezir olarak kurgulanışı, hikâyeye kıyasla oyundaki ilgi bağını zayıflatmıştır. Birçoğu aynı ehemmiyete sahip olmamakla beraber halk hikâyesindeki bazı ayrıntılar da oyunda yer almaz. Kerem'in ceylan ve virane ile konuşması, hikâyede yer almasına rağmen oyunda rastlanmayan olaylara örnek gösterilebilir.

Batu'nun hikâyede yer alan bazı olağanüstü olayları yahut fantastik unsurları kaldırmak suretiyle kurguyu daha gerçekçi bir zemine oturtmak istediği düşünülebilir. Buna rağmen klasikleşmiş bir halk hikâyesinin akışını bu unsurlardan tamamen koparmak mümkün değildir. Nitekim halk hikâyesindeki birçok olağanüstü motif ve unsur, oyunda da yerini korumaya devam etmiştir. O halde denebilir ki yazarın kendi eseri için kullandığı “masal” sıfatı manidar durmaktadır ve eserde maddî gerçekliği zedeleyebilecek hususiyetlerin izahı için “masal”inkurtarıcı bir vurgu olarak benimsemiş olabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir. Yazarın eserde daha gerçekçi bir anlatıyı hedeflediğine ilişkin izlenimler; dönemin ruhu, dünya algısı ve resmî edebiyat tutumu ile ilişkilendirilebilir. Eserdehalk şiirinden yararlanılması isedevrin geleneksel, yerel unsurları önemseyen edebiyat anlayışı çerçevesinde düşünülmelidir. Nitekim bu dönemde halk kültürünün ve Anadolu'ya açılımın mühim bir sosyal-siyasî söylemin parçası olduğunu unutmamak gerekir. Söz konusu tiyatro oyununun yazar tarafından Halkevlerine armağan edilmiş olması da bu açıdan önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir.Eserin manzum formda yazılmasında Batu'nun daha ziyade şiir türüne emek harcamış, şair kimliğiyle yer edinmiş bir isim olması da muhakkak ki belirleyici olmuştur.

Halk hikâyesindeki isimlerin ağırlıklı olarak tiyatro oyununda da korunduğu görülmektedir. Oyunun kızların konuşması ile başlayıp yine onların dile gelişiyile son bulması, yazarın açılış ve kapanış plânındaki bütünlüğü yansıttığı kadar Batı edebi-

44 Batu, a.g.e, s.111.

yatındaki tragedya geleneğinin tesirlerini de hissettirir. Bir şair olarak eserini manzum formda yazmayı tercih eden Batu'nun bu imkânı kullanarak yer yer akıcılığı sağladığı söylenebilir. Ancak eserin zengin bir şiirsellik yakaladığını ve halk hikâyesindeki etkiyi başka seviyelere taşıyan başarılı bir ifade tarzı üzerine temellendiğini iddia etmek gerçekçi olmayacaktır.

Kaynakça

- AND, Metin, *50 Yıllın Türk Tiyatrosu*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973.
- [ANONİM], *Kerem ile Aslı*, haz. İsa Öztürk, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017.
- ARTUN, Erman, *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.
- BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları, Ankara, 2016, C.II.
- BATU, Selahattin, *Kerem ile Aslı*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1945?.
- BORATAV, Pertev Naili, “Kerem ile Aslı: Değişiklikler Yapılarak Manzum Bir Masal Haline Getirilirken Orijinalitesi Kaybedilmiş ve Bilinen Kerem ile Aslı Hikâyesi Olmaktan Çıkmıştır”, *Tan*, 8.4.1945.
- DUYMAZ, Ali, *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- ELÇİN, Şükrü Murat, *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1949.
- ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, KTB Yayınları, Ankara, 1988.
- ERK, Nihal, “Ölümünün Dördüncü Yıldönümünde Hocam Selahattin Batu”, *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1977, C.24, S.2, s.319-323.
- GÜLEÇ, Elif Sanem, *Kerem Operası Librettosundaki Kurgusal Unsurların Kerem ile Aslı Hikâyesi ve Kerem ile Aslı Oyunu Bağlamında İnceleme ve Karşılaştırılması (Sanatta Yeterlik Eser Çalışması)*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, İstanbul, 2009.
- KAPLAN, Mehmet, *Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991.
- [KOLEKTİF], *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, C.I.
- AÇA, Mehmet- EKİCİ, Metin - YILMAZ, A. Müge, “Anonim Halk Edebiyatı”, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, ed. M. Öcal Oğuz vd., Ankara, 2017, s.133-238.
- ÖZTÜRK, İsa, “Önsöz”, *Kerem ile Aslı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s.V-VI.
- TÜRKAN, Kadriye, “XIX. Yüzyıl Âşık Şiirinde ‘Kerem ile Aslı Hikâyesi’nin Yansımaları”, *Dört Kitada Folklorun İzinde: Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu Armağanı*, Hakim Yayıncılık, Ankara, 2015, s.713-728.
- TÜRKMEN, Fikret, “Hikâye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, C.17, s.488-491.
- TÜRKMEN, Fikret, “Kerem ile Aslı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara, 2002, C.25, s.283-284.
- ZENGİN, Çakır, Selahattin Batu’nun Hayatı, Sanatı ve Şiirleri Üzerinde Bir İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Giresun, 2016.